

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права

Медицький Ігор Богданович

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ПОЛІТИКИ**

Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
(для здобувачів денної форми навчання)

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Освітня програма Право
Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право

Схвалено на засіданні кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права (протокол №7 від 20 січня 2025 р.).

Затверджено на засіданні науково-методичної ради Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №__ від «__» _____ 2025 р.).

Рецензенти:

Козич Ігор Васильович, завідувач кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права, доктор юридичних наук, професор

Фріс Павло Львович, професор кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Медицький І. Б. Актуальні питання кримінально-правової політики: методичні вказівки для семінарських занять здобувачів вищої освіти ОР «Магістр» денної форми навчання. Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 44 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану та призначені для підготовки до семінарських занять здобувачів вищої освіти освітнього рівня магістр денної форми навчання, галузі знань «Право»; підготовки до здачі іспиту. Методична розробка включає: програму навчальної дисципліни, загальні вказівки та рекомендації для підготовки по кожній з тем навчальної дисципліни, спеціалізовану літературу та нормативно-правові акти, глосарій, що сприятиме поглибленому аналізу та вивченню навчальної дисципліни «Актуальні питання кримінально-правової політики».

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Медицький І. Б., 2025

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Збройна агресія проти України активізувала переосмислення та осучаснення практики використання як міжнародних, так і національних правових інститутів. Цивілізованою спільнотою констатовано факти невідбиркових атак на житлові райони та цивільну інфраструктуру в Україні, об'єктивовані наслідки злочину геноциду та воєнних злочинів (страсти, викрадення, сексуальне насильство, катування, перешкоджання у доступі до продуктів та послуг із життєзабезпечення).

Порушення правил поведінки воюючих під час збройних конфліктів, встановлених обмежень та заборон певних методів і засобів ведення військових дій та різних форм захисту осіб (учасників конфліктів чи ні) вимагає звернення до положень міжнародного гуманітарного права та покладення на державу-агресора міжнародно-правової відповідальності. Україна потребує підтримки міжнародного співтовариства також і у питанні притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності військово-політичного керівництва держави-агресора.

Виконання Україною прийнятих на себе зобов'язань у частині протидії міжнародним злочинам та злочинам міжнародного характеру (конвенційним злочинам) ускладнюється зростанням їх числа та масштабністю наслідків. Дана проблема вимагає спільних зусиль держав та їх співробітництва, відбувається «інтернаціоналізація» заходів протидії злочинності, розробка та узгодження яких піднімається до міжнародно-правового рівня. Міжнародно-правової регламентації потребують питання гармонізації кримінально-правової заборони, оптимізації систем кримінального правосуддя, координації превентивних антикримінальних зусиль держав.

Кримінально-правова політика України під впливом збройної агресії демонструє суттєву трансформацію та збільшення обсягу реагування на злочини проти основ національної безпеки держави, кримінальні правопорушення проти особи (її життя та здоров'я; волі, честі та гідності; статевої свободи і недоторканості), кримінальні правопорушення проти власності, злочинні посягання на узяті під кримінально-правову охорону громадську безпеку і правопорядок. Частота та динаміка змін до законодавства викликає потребу у одноставності позицій щодо розуміння змісту відповідних кримінально-правових норм та кваліфікації на практиці.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Актуальні питання кримінально-правової політики» складена відповідно до навчального плану освітньо-професійної програми «Право» другого (магістерського) рівня за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-прикладні засади розвитку міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права, сучасної кримінально-правової політики України.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Актуальні питання міжнародного гуманітарного права.
2. Актуальні питання міжнародного кримінального права.
3. Актуальні питання кримінального права України.

Метою навчальної дисципліни «Актуальні питання кримінально-правової політики» є формування у здобувачів системи знань про:

1) сферу застосування міжнародного гуманітарного права, кваліфікацію та класифікацію збройних конфліктів, правовий статус їх учасників, типових порушень норм міжнародного гуманітарного права та можливу відповідальність;

2) сутність міжнародного кримінального права, характеристики міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру (конвенційних злочинів); кримінально-правові механізми захисту міжнародного правопорядку та загальні засади міждержавного співробітництва у цій сфері;

3) сучасну кримінально-правову політику України, особливості кримінально-правової кваліфікації найбільш поширених та актуальних у частині протидії злочинів/кримінальних

правопорушень (проти основ національної безпеки України, особи, власності, громадської безпеки, громадського порядку та моральності та ін.).

Основними цілями вивчення дисципліни є набуття здобувачами загальних та спеціальних компетентностей у частині основних категорій, принципів та норм міжнародного гуманітарного права; кримінально-правових механізмів захисту міжнародного правопорядку та загальних засад міждержавного співробітництва у цій сфері; кримінально-правової кваліфікації деліктів за чинним законодавством України.

Відповідно до навчального плану дисципліна включає лекції, семінарські (практичні) заняття та самостійну роботу здобувачів. У лекціях викладаються основні теоретичні поняття курсу, акцентується увага на важливих, проблемних моментах, практичних можливостях реалізації законодавчих положень. Глибше розуміння норм законодавства, їх теоретичного підґрунтя, системний аналіз механізмів реалізації, забезпечується у процесі самостійної роботи здобувачів при підготовці ними до семінарських занять та опрацюванні тем, що охоплюються програмою навчальної дисципліни, але не винесені для розгляду на семінарських (практичних) заняттях. При цьому активно запроваджуються елементи дистанційного навчання. Кожен студент самостійно вивчає навчальний матеріал за допомогою навчальних посібників (текстових матеріалів), програмного нормативно-правового забезпечення, засвоює його визначеними програмою дисципліни частинами, з обов'язковим проведенням викладачем індивідуально-консультативної роботи та здійснення контролю за результатами засвоєння кожної частини курсу.

Дані вказівки покликані допомогти студентам у процесі вивчення нормативної навчальної дисципліни «Актуальні питання кримінально-правової політики». В них включена тематика та зміст семінарських занять. До тем, винесених на розгляд на семінарських заняттях, поданий детальний перелік питань, які будуть розглядатись на занятті, перелік контрольних питань, що носять більш конкретний, деталізований характер, передбачають здійснення узагальнення чи, навпаки, конкретизації окремих положень теми, порівняння нормативних приписів, тлумачення норм, і забезпечують більш глибоке засвоєння теми.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва теми	Семінари, год.	Форми контролю
Змістовий модуль 1. Актуальні питання міжнародного гуманітарного права			
1	Тема № 1. Сфера застосування міжнародного гуманітарного права. Поняття та види збройних конфліктів.	2	Семінарське заняття, контрольна робота
2	Тема № 2. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві.	2	Семінарське заняття, контрольна робота
3	Тема № 3. Дотримання міжнародного гуманітарного права. Відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права	2	Семінарське заняття, контрольна робота
Змістовий модуль 2. Актуальні питання міжнародного кримінального права			
4	Тема №4. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини)	4	Семінарське заняття, контрольна робота
5	Тема №5. Відповідальність та покарання у міжнародному кримінальному праві	2	Семінарське заняття, контрольна робота
6	Тема №6. Юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві.	2	Семінарське заняття, контрольна робота
7	Тема №7. Юрисдикція та аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду	2	Семінарське заняття, контрольна робота
Змістовий модуль 3. Актуальні питання кримінального права України			
8	Тема №8. Загальна характеристика та особливості кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки України	2	Семінарське заняття, контрольна робота
9	Тема №9. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти особи	4	Семінарське заняття, контрольна робота
10	Тема №10. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності	4	Семінарське заняття, контрольна робота
11	Тема №11. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки	4	Семінарське заняття, контрольна робота
12	Тема №12. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності	2	Семінарське заняття, контрольна робота
13	Тема №13. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	2	Семінарське заняття, контрольна робота
14	Тема №14. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	2	Семінарське заняття, контрольна робота
ЗАГАЛОМ:		36	

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Змістовий модуль 1. Актуальні питання міжнародного гуманітарного права

ТЕМА 1. Сфера застосування міжнародного гуманітарного права. Поняття та види збройних конфліктів.

Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право в системі міжнародного права. Поняття, особливості (сфера) застосування та джерела міжнародного гуманітарного права. Основні принципи міжнародного гуманітарного права. Система міжнародного гуманітарного права. Імплементация міжнародного гуманітарного права.

Поняття та види збройних конфліктів. Кваліфікація Офісом Прокурора МКС збройного конфлікту проти України.

ТЕМА 2. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві.

Поняття учасників та не учасників збройних конфліктів. Правовий статус цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві. Правовий статус комбатантів у міжнародному гуманітарному праві. Правовий статус військовополонених у міжнародному гуманітарному праві. Правовий статус поранених та хворих комбатантів у міжнародному гуманітарному праві. Правовий статус медичного та духовного персоналу у міжнародному гуманітарному праві.

ТЕМА 3. Дотримання міжнародного гуманітарного права. Відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.

Повага до норм міжнародного гуманітарного права та забезпечення його дотримання на міжнародному рівні. Міжнародно-правова відповідальність держави. Індивідуальна кримінальна відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права. Обов'язок держав проводити розслідування та переслідування/видачу порушників. Судове забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права.

Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, вчинених на території України. Створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України.

Змістовий модуль 2. Актуальні питання міжнародного кримінального права

ТЕМА 4. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини).

Загальна характеристика злочинів у міжнародному кримінальному праві. Склад злочину у міжнародному кримінальному праві. Стадії вчинення злочину у міжнародному кримінальному праві. Співучасть у злочині за міжнародним кримінальним правом.

Поняття, види та міжнародно-правова основа протидії міжнародним злочинам.

Поняття, види та міжнародно-правова основа протидії злочинам міжнародного характеру.

ТЕМА 5. Відповідальність та покарання у міжнародному кримінальному праві.

Принципи кримінальної відповідальності за злочини в міжнародному кримінальному праві. Інститут покарання в нормах міжнародного кримінального права. Альтернативні засоби вирішення кримінально-правових конфліктів у міжнародному кримінальному праві. Звільнення від кримінальної відповідальності та покарання в міжнародному кримінальному праві: поняття та види. Проблема визнання та виконання рішень та вироків іноземних судів.

ТЕМА 6. Юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві. Універсальна юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві.

Юрисдикція України щодо міжнародних злочинів: - геноциду; - злочинів проти людяності; - воєнних злочинів; - злочину агресії.

ТЕМА 7. Юрисдикція та аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду.

Доктринальні підстави міжнародної кримінальної юрисдикції. Еволюція концепції міжнародної кримінальної юрисдикції.

Юрисдикція Міжнародного кримінального суду: її поняття та юридична природа. Предметна юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Просторова юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Часова юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Персональна юрисдикція Міжнародного кримінального суду.

Проведення Міжнародного кримінального суду: досудова стадія, розгляд справи по суті, апеляційний розгляд, ревізійний розгляд.

Змістовий модуль 3. Актуальні питання кримінального права України

ТЕМА 8. Загальна характеристика та особливості кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки України.

Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Проблематика насильницького способу. Кримінально-правова оцінка використання соціальних мереж для вчинення злочину (питання публічності).

Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Співвідношення між зміною меж території та зміною меж державного кордону. Розмежування складу злочину із злочином, передбаченим ч. 1 ст. 109 КК.

Державна зрада. Проблеми співвідношення державної зради (ч. 1 ст. 111 КК) і шпигунства (ч. 1 ст. 114 КК) між собою.

Колабораційна діяльність (ст.111¹ ККУ). Проблеми співвідношення колабораційної діяльності з іншими кримінальним правопорушеннями.

Пособництво державі-агресору (ст.111² ККУ). Тлумачення «зайняття посади» у незаконних органах влади, незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території. Співвідношення пособництва державі-агресору з державною зрадою та шпигунством.

Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст.114¹ ККУ). Питання про потерпілого від злочину (або питання про суб'єктів, законній діяльності яких здійснюється перешкоджання). Відмежування складу від державної зради та шпигунства.

Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст.114² ККУ).

ТЕМА 9. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти особи.

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи. Особливості кваліфікації умисного вбивства (ст. 115 ККУ). Кваліфікація замаху на умисне вбивство. Відмежування складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 ККУ від складу ч. 2 ст. 121 ККУ. Умисне тяжке тілесне ушкодження. Обставини, які необхідно враховувати при кваліфікації дій особи за ч. 2 ст. 121 ККУ. Кваліфікація дій особи за наявності невизначеного умислу. Розмежування замаху на умисне вбивство та умисного тяжкого тілесного ушкодження.

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Мета як розмежувальна ознака ст. 147 та ст. 146 ККУ. Потерпілий від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 147 ККУ. Кваліфікація дій особи як торгівлі людьми. Обставини, що свідчать про перебування потерпілого в уразливому стані.

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Оцінка факту відсутності добровільної згоди потерпілої особи на статевий акт. Обставини, що

не виключають кримінальної відповідальності за ст. 152 ККУ. Розмежування сексуального насильства від розбещення неповнолітніх.

ТЕМА 10. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності.

Особливості кримінально-правової кваліфікації таємного заволодіння майном (ст.185 ККУ). Ускладнені варіації «проникнення». Умови, за яких огорожена територія може охоплюватися поняттям «сховище». Переростання крадіжки в розбій. Кваліфікація дій щодо заволодіння майном, яке забуте власником у громадському місці з обмеженим простором. Тлумачення кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину в умовах воєнного або надзвичайного стану».

Значення вартості предмета злочину для кваліфікації діяння як грабежу (ст.186 ККУ). Відмежування насильницького грабежу від розбою. Кваліфікація дій у разі переростання грабежу в розбій. Відмежування шахрайства від грабежу. Момент закінчення грабежу та шахрайства. Кваліфікація утримання майна, одержаного шляхом шахрайства, після викриття обману потерпілим.

Обов'язковість мети «заволодіння чужим майном» при кваліфікації діяння як розбою (ст.187 ККУ). Погроза під час розбою у вигляді конклюдентних дій. Кваліфікація умисного вбивства, вчиненого з корисливих мотивів, та розбою за сукупністю злочинів. Небезпечно для життя чи здоров'я насильство, що застосовується при розбої. Момент закінчення розбою.

Розмежування вимагання (ст.189 ККУ) та примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань (ст.355 ККУ). Відмежування розбою, вчиненого з погрозою застосування насильства, від вимагання.

Умови притягнення до кримінальної відповідальності за шахрайство (ст.190 ККУ). Відмежування шахрайства від цивільно-правових деліктів. Обставини, що свідчать про відсутність ознак шахрайства.

ТЕМА 11. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Кримінальні правопорушення, що полягають у створенні та діяльності організованих груп та злочинних організацій. Утворення організованої групи чи злочинної організації. Обсяг і зміст виконуваних завдань по здійсненню діяльності організованих груп та злочинних організацій. Кваліфікація дій за ст. 257 ККУ.

Кримінальні правопорушення терористичної спрямованості. Обов'язковість встановлення мети при кваліфікації дій особи за ст. 258 ККУ. Мета вчинення терористичного акту. Притягнення до кримінальної відповідальності за створення терористичної групи чи терористичної організації.

Кримінальні правопорушення, що посягають на безпеку поведінки із загальнонебезпечними предметами. Кваліфікація протиправної поведінки за ст.263 ККУ. Малозначність при вирішенні питання про незаконне зберігання бойових припасів.

ТЕМА 12. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Хуліганство. Зміст обов'язкових ознак, необхідних для юридичної оцінки діяння як хуліганства. Обставини, що свідчать про грубе порушення громадського порядку обвинуваченим з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю. Наявність особистих неприязних стосунків між злочинцем та потерпілим та його значення для кваліфікації хуліганства. Особливості кваліфікації за ч.4 ст.296 ККУ.

Кримінальні правопорушення проти моральності. Об'єктивна сторона складу наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст.297 ККУ). Предмет злочину, передбаченого ст. 301 ККУ (ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів). Кваліфікація дій за ст. 304 ККУ (втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність).

ТЕМА 13. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Зловживання владою або службовим становищем (службовими повноваженнями) (статті 364, 364¹, 365² ККУ). Мотив та мета при зловживанні владою або службовим становищем. Ознаки, які дозволяють відмежувати зловживання службовим становищем від інших порушень, допущених при виконанні повноважень. Зміст пункту 3 примітки до ст. 364 ККУ (матеріальний вимір істотної шкоди). Підкуп службової особи, службової особи юридичної особи приватного права, особи, яка надає публічні послуги (статті 368, 368³, 368⁴, 369 ККУ). Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 369-2 ККУ. Тлумачення поняття «особа, уповноважена на виконання функцій держави».

ТЕМА 14. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 ККУ), особливості кваліфікації.

Злочин агресії (ст. 437 ККУ), особливості кваліфікації.

Воєнні злочини (ст. 438 ККУ), особливості кваліфікації.

Геноцид (ст.442 ККУ), особливості кваліфікації.

Злочини проти людяності (ст.442¹ ККУ), особливості кваліфікації.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

(2 години)

ТЕМА. Сфера застосування міжнародного гуманітарного права. Поняття та види збройних конфліктів.

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: бути обізнаними про основні етапи становлення та сучасне розуміння сутності міжнародного гуманітарного права; розуміти особливості (сферу) застосування міжнародного гуманітарного права; володіти інформацією про структуру міжнародного гуманітарного права, а також його джерельну базу; принципи міжнародного гуманітарного права, а також зобов'язання держав щодо їх дотримання за наявності збройних конфліктів; підстави розрізнення міжнародних збройних конфліктів та збройних конфліктів неміжнародного характеру, застосовуючи з цією метою їх відмежувальні характерні риси; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право в системі міжнародного права.
2. Поняття, особливості (сфера) застосування та джерела міжнародного гуманітарного права.
3. Основні принципи міжнародного гуманітарного права.
4. Система міжнародного гуманітарного права.
5. Імплементация міжнародного гуманітарного права.
6. Поняття та види збройних конфліктів. Кваліфікація Офісом Прокурора МКС збройного конфлікту проти України.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини: аналіз та співвідношення», «Поняття та предмет регулювання міжнародного гуманітарного права як галузі міжнародного права», «Право Гааги» та «Право Женеви»: формування та відмінності між ними», «Роль А. Дюнану в розвитку правового регулювання збройних сутичок».

Контрольні питання:

1. Сформууйте визначення поняття «міжнародне гуманітарне право».
2. Чи регулює міжнародне гуманітарне право ведення військових дій сторонами збройного конфлікту?
3. Які особливості мають звичаєві норми міжнародного гуманітарного права?
4. У чому баланс принципів гуманності та військової необхідності в міжнародному гуманітарному праві?
5. У чому полягає суть правил війни, чому їх потрібно дотримуватися?
6. Розкрийте зміст принципів міжнародного гуманітарного права – обмеження насильства у період збройного конфлікту та забезпечення мінімальних стандартів гуманності.
7. Охарактеризуйте принципи, якими сторони мають керуватися під час бойових дій: принцип розрізнення, принцип пропорційності (сумірності), принцип обережності (вжиття запобіжних заходів).
8. Як міжнародне гуманітарне право визначає принцип військової необхідності?
9. Які існують види збройних конфліктів?
10. Чим відрізняється «право Женеви» від «права Гааги»?
11. Чому агресія росії проти України – це міжнародний збройний конфлікт і чому його початком є 20 лютого 2014 року?
12. Коли виникає міжнародний збройний конфлікт?
13. Чи має значення, що залучені держави у збройному конфлікті не вважають себе такими, що воюють одна з одною?

14. Чи вважається неміжнародним збройним конфліктом використання урядових збройних сил проти повстанських чи бунтівних рухів?

15. Як забезпечується імплементація міжнародного гуманітарного права на міжнародному рівні?

16. Як забезпечується імплементація міжнародного гуманітарного права на внутрішньодержавному рівні?

17. У яких нормативно-правових актах імплементовано міжнародні зобов'язання України у сфері міжнародного гуманітарного права?

Перелік додаткової літератури

1. Міжнародне гуманітарне право. Посібник / [О. О. Войтенко, М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель]; за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

2. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О. О. 2018. 208 с.

3. Базов В. П. Теорія та принципи міжнародного гуманітарного права: монографія. К. : Фенікс, 2020. 512 с.

4. Нільс Мельцер. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. МКЧХ, 2021. 398 с.

5. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / М. В. Грушко, В. В. Музика, Т. С. Федорова, В. В. Владишевська / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.

6. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України / Укл.: Алієв Р. В., Ануфрієв М. І., Бортняк В. А., Грицай Т. Г., Дрозд О. Ю., Дубенко О. І., Журавльов Д. В., Копотун І. М., Коротатнік І. М., Кривенко О. В., Курилюк Ю. Б., Петков С. В., Сивка В. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 598 с.

7. Грушко М. В., Громовенко К. В., Мануїлова К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.

8. Міжнародне гуманітарне право : посібник для працівників Держ. кримінал.-викон. служби України / Т. Короткий, А. Галай, М. Єлігулашвілі, І. Заворотько, М. Пашковський, В. Пузирний, Н. Хендель ; за заг. ред. віцепрезидента УАМП Т. Короткого ; Пенітенціарна академія України; УГСПЛ. Київ; Одеса : Фенікс, 2023. 236 с.

9. Пасіка С. П. Міжнародне гуманітарне право та міжнародне співробітництво у воєнній сфері України: довідник. К.: «Ліра-К», 2024. 256 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

(2 години)

ТЕМА. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві.

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про основні аспекти захисту цивільних осіб за допомогою положень міжнародного гуманітарного права; вірно тлумачити правовий статус міжнародному гуманітарному праві: комбатантів та обов'язки у їх відношенні, а також розуміти їх класифікацію у міжнародно-правових документах, незаконних (непривілейованих) комбатантів; військовополонених; поранених та хворих комбатантів; медичного та духовного персоналу; найманців, добровольців, представників приватних охоронних компаній; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Поняття учасників та не учасників збройних конфліктів.
2. Правовий статус цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві.
3. Правовий статус комбатантів у міжнародному гуманітарному праві.
4. Правовий статус некомбатантів.
5. Правовий статус військовополонених у міжнародному гуманітарному праві.

6. Правовий статус поранених та хворих комбатантів у міжнародному гуманітарному праві.
7. Правовий статус медичного та духовного персоналу у міжнародному гуманітарному праві.
8. Найманці. Добровольці. Проблема приватних охоронних компаній.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Права та обов'язки комбатантів. Відмінності комбатантів від цивільного населення», «Виникнення та діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста. Історія створення Міжнародного комітету Червоного Хреста», «Поняття «жертви війни» та «осіб, яких захищають» в міжнародному гуманітарному праві (ст. 3 ЖК, ст. 75 ДП I, ст. 4 ДП II)».

Контрольні питання:

1. Які міжнародні договори з «права війни» є найбільш важливими?
2. Які категорії осіб розрізняє міжнародне гуманітарне право?
3. Яким категоріям осіб надає захист міжнародне гуманітарне право?
4. Визначте підкатегорії цивільного населення, які виділяє міжнародне гуманітарне право.
5. Охарактеризуйте правовий статус комбатантів.
6. Охарактеризуйте правовий статус некомбатантів.
7. Охарактеризуйте правовий статус військовополонених.
8. Охарактеризуйте правовий статус цивільних осіб.
9. Найманці. Добровольці. Проблема приватних охоронних компаній.
10. Шпигуни. Військові розвідники.

Перелік додаткової літератури

1. Міжнародне гуманітарне право. Посібник / [О. О. Войтенко, М. М. Гнатівський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель]; за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.
2. Нільс Мельцер. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. МКЧХ, 2021. 398 с.
3. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / М. В. Грушко, В. В. Музика, Т. С. Федорова, В. В. Владишевська / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.
4. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України / Укл.: Алієв Р. В., Ануфрієв М. І., Бортняк В. А., Грицай Т. Г., Дрозд О. Ю., Дубенко О. І., Журавльов Д. В., Копотун І. М., Коротатнік І. М., Кривенко О. В., Курилюк Ю. Б., Петков С. В., Сивка В. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 598 с.
5. Грушко М. В., Громовенко К. В., Мануїлова К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
6. Міжнародне гуманітарне право : посібник для працівників Держ. кримінал.-викон. служби України / Т. Короткий, А. Галай, М. Єлігулашвілі, І. Заворотько, М. Пашковський, В. Пузирний, Н. Хендель ; за заг. ред. віцепрезидента УАМП Т. Короткого ; Пенітенціарна академія України; УГСПЛ. Київ; Одеса : Фенікс, 2023. 236 с.
7. Пасіка С. П. Міжнародне гуманітарне право та міжнародне співробітництво у воєнній сфері України: довідник. К.: «Ліра-К», 2024. 256 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

(2 години)

ТЕМА. Дотримання міжнародного гуманітарного права. Відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: розуміти специфіку проблеми забезпечення поваги до міжнародного гуманітарного права, а також складові забезпечення на міжнародному рівні; володіти інформацією про юридичну і фактичну підстави міжнародно-правової

відповідальності держав за нехтування положеннями міжнародного гуманітарного права, матеріальну і нематеріальну відповідальність та їх форми; бути обізнаними про засадничі положення індивідуальної кримінальної відповідальності за найбільш серйозні порушення положень міжнародного гуманітарного права, у тому числі начальників та командирів; основні аспекти судового забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Повага до норм міжнародного гуманітарного права та забезпечення його дотримання на міжнародному рівні.
2. Міжнародно-правова відповідальність держави.
3. Індивідуальна кримінальна відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.
4. Обов'язок держав проводити розслідування та переслідування/видачу порушників. Судове забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права.
5. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, вчинених на території України.
6. Створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права перед міжнародними і національними судами», «Індивідуальна кримінальна відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права: історія, сучасне розуміння, принципи», «Категорії порушень міжнародного гуманітарного права. Поняття порушень, серйозних порушень і злочинів у міжнародному гуманітарному праві», «Створення, правові основи діяльності, судоустрій, юрисдикція кримінальних трибуналів ad hoc».

Контрольні питання:

1. Які міжнародні договори встановлюють відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права?
2. Які норми міжнародного гуманітарного права визначають міжнародно-правову відповідальність держав?
3. Які зобов'язання несе держава в разі вчинення міжнародно-протиправного діяння?
4. Наведіть можливі форми відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права.
5. Які механізми створюються для відшкодування шкоди, заподіяної агресією РФ проти України та порушенням міжнародного гуманітарного права?
6. В чому призначення Реєстру збитків, завданих агресією російської федерації проти України?
7. Наведіть параметри юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо ситуації в Україні.
8. Чому потрібно створити спецтрибунал щодо злочину агресії проти України?
9. В чому переваги та недоліки окремих можливих форм створення спецтрибуналу щодо злочину агресії проти України?

Перелік додаткової літератури

1. Міжнародне гуманітарне право. Посібник / [О. О. Войтенко, М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель]; за ред. Т. Р. Короткого Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.
2. Нільс Мельцер. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. МКЧХ, 2021. 398 с.

3. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / М. В. Грушко, В. В. Музика, Т. С. Федорова, В. В. Владишевська / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.

4. Військові і воєнні злочини за законодавством України та міжнародним гуманітарним правом. Воєнні злочини армії росії в Україні 2014-2022. К. : ВД «Професіонал», 2022. 280 с.

5. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України / Укл.: Алієв Р. В., Ануфрієв М. І., Бортняк В. А., Грицай Т. Г., Дрозд О. Ю., Дубенко О. І., Журавльов Д. В., Копотун І. М., Коропатнік І. М., Кривенко О. В., Курилюк Ю. Б., Петков С. В., Сивка В. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 598 с.

6. Міжнародне гуманітарне право : посібник для працівників Держ. кримінал.-викон. служби України / Т. Короткий, А. Галай, М. Єлігулашвілі, І. Заворотько, М. Пашковський, В. Пузирний, Н. Хендель ; за заг. ред. віцепрезидента УАМП Т. Короткого ; Пенітенціарна академія України; УГСПЛ. Київ; Одеса : Фенікс, 2023. 236 с.

7. Пасіка С. П. Міжнародне гуманітарне право та міжнародне співробітництво у воєнній сфері України: довідник. К.: «Ліра-К», 2024. 256 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

(4 години)

ТЕМА. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини).

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про поняття та характерні риси злочину за міжнародним кримінальним правом; їх класифікації та критерії віднесення до відповідних груп; бути обізнаними із основоположними міжнародно-правовими актами, які регламентують поняття, зміст, ознаки, засади співробітництва у сфері протидії згаданим деліктам; володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки міжнародного злочину; відповідати на питання про особливості: співучасті, стадій, обставин, що виключають відповідальність – за міжнародним кримінальним правом; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне кримінальне законодавство та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки та види злочинів у міжнародному кримінальному праві.
2. Склад злочину в міжнародному кримінальному праві.
3. Особливості об'єктивних та суб'єктивних ознак міжнародного злочину.
4. Закінчений злочин в міжнародному кримінальному праві. Відповідальність за готування до міжнародного злочину та за замах на його вчинення.
5. Поняття співучасті у злочині в міжнародному кримінальному праві. Класифікація і особливості форм співучасті та видів співучасників у злочині в міжнародному кримінальному праві.
6. Особливості відповідальності співучасників у вчиненні міжнародного злочину.
7. Характеристика обставин, що виключають відповідальність, у міжнародному кримінальному праві.
8. Характеристика міжнародних злочинів за міжнародним кримінальним правом:
  - злочини проти миру (агресія);
  - злочин геноциду;
  - злочини проти людяності;
  - воєнні злочини.
9. Характеристика злочинів міжнародного характеру:
  - злочини терористичного спрямування;
  - кіберзлочини;
  - корупційні злочини;
  - економічні злочини;
  - екологічні злочини;
  - злочини у сфері незаконного обігу наркотичних і психотропних речовин;
  - торгівля людьми.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Проблема міжнародної правосуб'єктності індивіда у контексті його відповідальності за злочини проти загального міжнародного права», «Відповідальність за рабство/работоргівлю за міжнародним кримінальним правом», «Міжнародно-правові стандарти у сфері протидії економічним злочинам міжнародного характеру», «Культурна спадщина народів як об'єкт міжнародних злочинних посягань».

Контрольні питання:

1. Розкрийте характерні риси злочину у міжнародному кримінальному праві.
2. Які основні особливості елементів складу злочину у міжнародному кримінальному праві?
3. Наведіть декілька прикладів продовжуваних та триваючих злочинів у міжнародному кримінальному праві.
4. Охарактеризуйте основні ознаки суб'єкта злочину у міжнародному кримінальному праві.
5. Які умови застосування інституту добровільної відмови від доведення злочину до кінця у міжнародному кримінальному праві?
6. У чому полягає значення принципу *nullum crimen sine lege* у визначенні злочинності діяння за міжнародним кримінальним правом?
7. Яке співвідношення понять «злочин» і «склад злочину» за міжнародним кримінальним правом?
8. Який зміст принципу особистої відповідальності за міжнародним кримінальним правом?
9. Яка роль принципу *ne bis in idem* при визначенні меж відповідальності за міжнародним кримінальним правом?
10. У чому полягає проблема відповідальності юридичних осіб і держави за міжнародним кримінальним правом?
11. Охарактеризуйте безпосередній об'єкт злочинів проти миру.
12. Проаналізуйте положення міжнародних правових актів, які регламентують поняття «агресія», «агресивна війна».
13. Наведіть перелік осіб, які користуються міжнародним захистом.
14. Охарактеризуйте безпосередній об'єкт злочинів проти людяності.
15. Наведіть найбільш відомі приклади сучасних міжнародних військових конфліктів.
16. Класифікуйте, за окремими критеріями, види воєнних міжнародних злочинів.
17. Як може бути визначений термін «воєнний злочин»?
18. Чим відрізняються воєнні злочини від злочинів проти людяності?
19. Чим відрізняються воєнні злочини від військових злочинів?

Перелік додаткової літератури

1. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник/ [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С, Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О.; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 582 с.
2. Попко В. В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародний аспект: монографія. Київ : Київський університет, 2019. 431 с.
3. Філіппов С. О. Протидія транскордонній злочинності: глобальний контекст і реалії України : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 452 с.
4. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності [Текст] : монографія / І. М. Леган. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.
5. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право: підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2023. 512 с.

6. Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

(2 години)

ТЕМА. Відповідальність та покарання у міжнародному кримінальному праві.

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про принципи кримінальної відповідальності за злочини у міжнародному кримінальному праві, бути обізнаними про інститут покарання за міжнародним кримінальним правом: види покарань, їх характеристику; обставини, що враховуються при призначенні покарання, правила призначення покарання за сукупністю злочинів; знати та характеризувати альтернативні засоби розв'язання кримінально-правових конфліктів за міжнародним кримінальним правом; підстави та види звільнення від кримінальної відповідальності та покарання за міжнародним кримінальним правом; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Характеристика принципів кримінальної відповідальності за злочини у міжнародному кримінальному праві.
2. Характеристика покарань, передбачених нормами міжнародного кримінального права.
3. Обставини, що враховуються при призначенні покарання: їх зміст.
4. Правила призначення покарання за сукупністю злочинів.
5. Альтернативні позбавленню волі санкції, передбачені нормами міжнародного кримінального права. Звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у міжнародному кримінальному праві: підстави та види.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Злочини, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду та покарання за них», «Обставини, які обтяжують відповідальність за Конвенцією ООН про боротьбу із незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин 1988 р.».

Контрольні питання:

1. Які нормативно-правові акти регламентують процедуру призначення покарання Міжнародним кримінальним судом?
2. Які є цілі покарання за міжнародним кримінальним правом?
3. Які покарання може призначити Міжнародний кримінальний суд?
4. Які обставини враховує міжнародний кримінальний суд при призначенні покарання у виді позбавлення волі?
5. Перелічіть підстави призначення покарання у виді довічного позбавлення волі Міжнародним кримінальним судом.
6. Які обставини враховує міжнародний кримінальний суд при призначенні покарання у виді штрафу?
7. Назвіть обставини, що виключають кримінальну відповідальність у міжнародному кримінальному праві.
8. Які правила призначення покарання за сукупністю злочинів визначені Римським статутом Міжнародного кримінального суду?
9. Якими міжнародними договорами передбачена необхідність спеціальної конфіскації майна?
10. Які альтернативні засоби вирішення кримінально-правових конфліктів відомі міжнародному кримінальному праву – а) у відношенні до повнолітніх осіб; б) у відношенні до неповнолітніх осіб?

Перелік додаткової літератури

1. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник/ [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С, Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О.; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 582 с.
2. Попко В. В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародний аспект: монографія. Київ : Київський університет, 2019. 431 с.
3. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право: підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2023. 512 с.
4. Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

(2 години)

ТЕМА. Юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві.

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: розуміти, у чому полягають особливості універсальної юрисдикції держав щодо міжнародних злочинів; бути обізнаними про межі міжнародної та національної кримінальної юрисдикції; володіти інформацією про зобов'язання держави, де скоєно злочин, здійснювати кримінальне переслідування, а також зобов'язання здійснювати кримінальне переслідування «третіми державами»; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Універсальна юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві.
2. Юрисдикція України щодо міжнародних злочинів:
  - геноциду;
  - злочинів проти людяності;
  - воєнних злочинів;
  - злочину агресії.
3. Юрисдикція України щодо злочинів міжнародного характеру:
  - злочинів терористичного спрямування;
  - кіберзлочинів;
  - корупційних злочинів;
  - економічних злочинів;
  - екологічних злочинів;
  - злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних і психотропних речовин;
  - торгівлі людьми.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Співвідношення міжнародної та національної кримінальної юрисдикції в контексті боротьби з міжнародними злочинами», «Різновиди імунітету від національної кримінальної юрисдикції та їх характеристика».

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте універсальну юрисдикцію та повноваження здійснювати кримінальне переслідування та застосування покарання.
2. До яких злочинів, відповідно до міжнародного звичаєвого права, є загальновизнаною застосовність принципу універсальної юрисдикції?
3. Розкрийте зобов'язання здійснювати кримінальне переслідування у міжнародному кримінальному праві.
4. Що таке «безпосереднє» та «опосередковане» застосування права?
5. Як виражається виняткова юрисдикція (Нюрнберзька модель)?
6. У чому сутність конкуруючих юрисдикцій?

Перелік додаткової літератури

1. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник/ [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С, Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О.; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 582 с.
2. Попко В. В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародний аспект: монографія. Київ : Київський університет, 2019. 431 с.
3. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право: підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2023. 512 с.
4. Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

(2 години)

ТЕМА. Юрисдикція та аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду.

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про доктринальні підстави міжнародної кримінальної юрисдикції; бути обізнаними про основні моменти, що характеризують створення та діяльність Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів; бути готовими охарактеризувати просторову, часову, персональну і предметну юрисдикцію міжнародних кримінальних трибуналів по колишній Югославії і Руанді, а також Міжнародного кримінального суду; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та національне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Доктринальні підстави міжнародної кримінальної юрисдикції. Еволюція концепції міжнародної кримінальної юрисдикції.
2. Внутрішньоорганізаційний механізм Міжнародного кримінального суду.
3. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду: її поняття та юридична природа.
4. Предметна юрисдикція Міжнародного кримінального суду.
5. Просторова юрисдикція Міжнародного кримінального суду.
6. Часова юрисдикція Міжнародного кримінального суду.
7. Персональна юрисдикція Міжнародного кримінального суду.
8. Проведення Міжнародного кримінального суду: досудова стадія, розгляд справи по суті, апеляційний розгляд, ревізійний розгляд.
9. Загальні засади призначення та виконання покарань у Міжнародному кримінальному суді.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Злочин «агресія» у предметній юрисдикції Міжнародного кримінального суду: проблеми визначення», «Принципи «ne bis in idem», «nullum crimen sine lege», «nulla poena sine lege» згідно з Римським Статутом», «Комплементарна юрисдикція Міжнародного кримінального суду».

Контрольні питання:

1. Коли були створені Нюрнберзький та Токійський воєнні трибунали. Які були мотиви їх створення?
2. Який орган утворив Міжнародні кримінальні трибунали щодо колишньої Югославії та Руанди? Яка їхня юрисдикція?
3. Якими нормами керується Міжнародний кримінальний суд, ухвалюючи рішення?
4. З яких органів складається Міжнародний кримінальний суд?
5. У чому відмінність між судовими відділеннями та судовими палатами Міжнародного кримінального суду?
6. Як обираються судді Міжнародного кримінального суду?
7. На який строк обирається Секретар Міжнародного кримінального суду?

8. З яких органів складається Офіс Прокурора?
9. Які злочини віднесені до предметної юрисдикції Міжнародного кримінального суду?
10. Чи поширюється просторова юрисдикція Міжнародного кримінального суду на держави, які не є учасницями Римського статуту Міжнародного кримінального суду?
11. Чи мають положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду зворотню дію в часі?
12. З якого віку особа підлягає кримінальній відповідальності перед Міжнародним кримінальним судом?
13. Які є шляхи ініціювання розслідування у Міжнародному кримінальному суді?
14. Які кінцеві рішення виносяться Судовою палатою?
15. Яка відмінність між апеляційним та ревізійним розглядом?
16. Які загальні засади призначення покарань у Міжнародному кримінальному суді?
17. Яке найсуворіше покарання може бути призначене за вироком Міжнародного кримінального суду?

Перелік додаткової літератури

1. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: Моногр. Одеса: Фенікс, 2006. 223 с.
2. Міжнародний кримінальний суд : навчальний посібник / В. Гутник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 194 с.
3. Базов О. В. Міжнародно-правові засади організації та діяльності міжнародних кримінальних судів: монографія. Київ: Алерта, 2023. 628 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

(2 години)

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки України

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих деліктів; знати зміст родового та видових об'єктів посягань, характеристику понять «конституційний лад держави», «державна безпека», «суверенітет», «територіальна цілісність і недоторканність»; розуміти підстави розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень (н-д, колабораційна діяльність та пособництво державі-агресору); бути обізнаними про передбачені Розділом спеціальні випадки звільнення від кримінальної відповідальності та умови їх застосування; готовими при дачі відповіді до посилань на чинне кримінальне законодавство України та дотичні до цієї теми нормативно-правові акти, а також відповідну судову практику (зокрема, правові позиції та роз'яснення Верховного Суду).

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона основ національної безпеки України: загальна характеристика та систематизація злочинів.
2. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
3. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
4. Державна зрада: характеристика складу та основні правила кваліфікації. Відмежування від складу пособництва державі-агресору.
5. Колабораційна діяльність: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
6. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
7. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в

умовах воєнного або надзвичайного стану: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Спільні та відмінні риси при вчиненні колабораційної діяльності та пособництві державі-агресору», «Зміни до ККУ, продиктовані вимогами воєнного стану: аналіз конструкцій та практики застосування», «Кримінально-правова оцінка «освітнього» колабораціонізму (ч.3 ст.111¹ ККУ)», «Здійснення правосуддя на тимчасово окупованій території «незвільненими» українськими суддями: судова практика кваліфікації».

Контрольні питання:

1. Чи можна інтернет-видання (вебсайти) віднести до засобів масового поширення інформації (у контексті кваліфікації за ч.3 ст.109 ККУ)?
2. Чи є наявність спеціальної мети – змінити межі території або державного кордону України, обов'язковою для публічних закликів до вчинення дій, спрямованих на зміну меж території або державного кордону України (ч.1 ст.110 ККУ)?
3. Чи є заява особи, що перебуває на окупованій території, про її необізнаність щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, підставою для звільнення її від відповідальності за цей злочин?
4. З яким моментом законодавець пов'язує закінчення шпигунства (ст.114 ККУ)?
5. Чи належать військові комісаріати, які забезпечують виконання законодавства з питань загального військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації до ЗСУ та інших військових формувань (ст.114¹ ККУ)?
6. Розтлумачте термін «заняття посади в незаконному правоохоронному органі» згідно положень чинного законодавства України. Чи достатньо самого факту добровільного зайняття громадянином України посади у незаконному правоохоронному органі для кваліфікації дій за ч.7 ст.111¹ ККУ? Чи необхідним є фактичне здійснення діяльності на зайнятій посаді у незаконному правоохоронному органі?
7. Проаналізуйте критерії призначення покарання за колабораційну діяльність, що полягає у впровадженні стандартів освіти держави-агресора, вироблені судовою практикою.

Перелік додаткової літератури

1. Чуваков О. А. Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики : монографія / О. А. Чуваков ; відп. ред. О. М. Костенко. Одеса : Фенікс, 2017. 362 с.
2. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
3. Чорний Р. Л. Злочини проти основ національної безпеки за кримінальним правом України [Текст] : [монографія] / Р. Л. Чорний. Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. і права, 2018. 525 с.
4. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації / Олейніков Д. О., Членов М. В., Буряк О. О., Букрєєв О. І., Швець А. З. Практик. посіб. Київ: Право, 2022. 98 с.
5. Мовчан Р. О. Воєнні новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія / Р. О. Мовчан. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
6. Розслідування колабораційної діяльності: практик. посібник / Є. О. Письменський, С. В. Головкін, А. В. Коваленко, В. В. Коваленко. Київ : ВД Дакор, 2023. 260 с.
7. Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України : навчальний посібник / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, В. С. Березняк, В. В. Шаблистий та ін. Київ : Алерта, 2023. 532 с.
8. Кримінальна відповідальність та особливості кримінального провадження під час воєнного стану: посилення кримінальної відповідальності, особливий режим досудового розслідування та судового розгляду, особливості співпраці з Міжнародним кримінальним судом. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 664 с.

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти особи

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих кримінальних правопорушень; бути обізнаними із критеріями визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; розуміти ознаки незаконності позбавлення волі та викрадення людини; вірно тлумачити терміни «заручник» та «викрадена людина»; давати характеристику різновидам експлуатації людини у контексті характеристики торгівлі людьми; бути обізнаним про вік, з якого чинним законодавством дозволяється працевлаштування дитини; бути обізнаними про характеристики потерпілих від статевих деліктів, суб'єктів кримінальної відповідальності за правопорушення даного Розділу; володіти інформацією про характеристики та способи виконання протиправної поведінки; розуміти критерії визначення «добровільності згоди» у контексті характеристики згвалтування чи сексуального насильства; бути готовими при дачі відповіді до посилань на кримінальне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона особи: загальна характеристика та систематизація злочинів.
2. Особливості кваліфікації вбивства умисного, вчиненого за пом'якшуючих обставин, вчиненого з необережності.
3. Умисне тяжке тілесне ушкодження: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
4. Домашнє насильство: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
5. Каткування: характеристика складу та основні правила кваліфікації. Розмежування каткування із нанесенням побоїв та мордуванням.
6. Кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи: поняття, види та особливості кваліфікації.
7. Кримінальні правопорушення у медичній сфері діяльності: поняття, види та особливості кваліфікації.
8. Насильницьке зникнення: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
9. Торгівля людьми: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
10. Примушування до шлюбу: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
11. Згвалтування: характеристика складу та основні правила кваліфікації. Відмежування від сексуального насильства та примушування до вступу в статевий зв'язок.
12. Домагання дитини для сексуальних цілей: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: аналіз положень», «Інститут відповідальності за кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи: наступність та зміни у законодавстві», «Оціночні поняття суспільно-небезпечних наслідків у контексті домашнього насильства», «Представник іноземної держави як спеціальний суб'єкт каткування (ст.127 ККУ)», «Кримінально-правова охорона прав дітей (на прикладі аналізу ст.ст.150, 150¹ ККУ)», «Добровільність шлюбу під охороною кримінального закону».

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте вироблені судовою практикою критерії відмежування складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 ККУ від складу ч. 2 ст. 121 ККУ.
2. Чи можна кваліфікувати як умисне вбивство його вчинення з непрямым умислом? Чи можливим є замах на умисне вбивство з непрямым умислом?

3. Назвіть підстави для розмежування умисного вбивства з корисливих мотивів та умисного вбивства під час розбою. У яких випадках можлива кваліфікація діяння особи за п. 6 ч. 2 ст. 115 ККУ та ч. 4 ст. 187 ККУ (ідеальна сукупність злочинів)?
4. Чи можливою є добровільна відмова на стадії закінченого замаху на умисне вбивство?
5. Як слід кваліфікувати дії особи, яка заподіює тілесні ушкодження (ст. 121 ККУ) з невизначеним умислом?
6. Що потрібно встановити при розмежуванні замаху на умисне вбивство та умисного тяжкого тілесного ушкодження?
7. З якими обставинами слід пов'язувати момент закінчення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126¹ ККУ?
8. Якщо при перевищенні влади або службових повноважень фізичне насильство полягало в катуванні, відповідальність за яке передбачена ч. 2 ст. 127 ККУ, чи потрібно дії службової особи кваліфікувати за сукупністю злочинів – за ч. 2 ст. 127 і ч. 2 ст. 365 ККУ?
9. Кваліфікація дій водія, який вчинив ДТП, поставивши потерпілого у небезпечний для життя стан, після чого з місця події втік (ст. 135 ККУ).
10. Охарактеризуйте типові приклади неналежного виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків (ст. 140 ККУ).
11. Мета як розмежувальна ознака ст. 147 ККУ і ст. 146 ККУ. Потерпілий від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 147 ККУ.
12. Які обставини свідчать про перебування потерпілого в уразливому стані (ст. 149 ККУ)?
13. З огляду на які об'єктивні обставини повинна відбуватися оцінка судом факту відсутності добровільної згоди потерпілої особи на статевий акт (ст. 152 ККУ)?
14. Визначте кримінально-правове значення сумлінної помилки щодо фактичного віку потерпілої при кваліфікації дій за ст. 152 ККУ.
15. У чому полягають відмінності між розбещенням неповнолітніх (ст. 156 ККУ) та зґвалтуванням (ст. 152 ККУ) або сексуальним насильством (ст. 153 ККУ)?

Перелік додаткової літератури

1. Зінченко І. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи [Текст] : навч. посіб. / І. О. Зінченко, О. О. Володіна ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України М. І. Панова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 246 с.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
3. Черніков Є. Е. Кримінальна відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником [Текст] : монографія / Є. Е. Черніков. Одеса : Гельветика, 2020. 240 с.
4. Корогод С. В. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство, поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством : монографія / С. В. Корогод, В. Ф. Примаченко. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 172 с.
5. Підгородинський В. М. Злочини проти честі та гідності особи в теорії кримінального права [Текст] : монографія / В. М. Підгородинський ; [наук. ред. Є. Л. Стрельцов] ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Юридична література, 2019. 350 с.
6. Андрушко А. В. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги [Текст] : монографія / А. В. Андрушко ; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород : РІК-У, 2019. 226 с.
7. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ: Ваіте, 2020. 560 с.
8. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практич. порадник / О. О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.

9. Корнієнко М. В. Концептуальні основи протидії насильницьким злочинам щодо дітей [Текст] : монографія / М. В. Корнієнко ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 319 с.

10. Симоненко Н. О., Савченко А. В., Горбачевський В. Я. Кримінально-правова характеристика зґвалтувань : навч. посібник. К. : Національна академія внутрішніх справ, 2022. 90 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10

(4 години)

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих кримінальних правопорушень; бути обізнаними про характеристику предметів аналізованих кримінальних правопорушень, способи та види заволодіння чужим майном; чітко визначати моменти закінчення протиправного заволодіння чужою власністю; розмежовувати суміжні склади кримінальних правопорушень (н-д, ст. 186 і 187, 190 і 192 ККУ); бути готовими при дачі відповіді до посилань на кримінальне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона особи: загальна характеристика та систематизація злочинів.
2. Крадіжка: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
3. Грабіж: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
4. Розбій: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
5. Вимагання: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
6. Шахрайство: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
7. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
8. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
9. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Характеристика некорисливих кримінальних правопорушень проти власності», «Кримінальні правопорушення проти власності у правових пам'ятках Української держави», «Криптовалюта» як предмет кримінальних правопорушень проти власності», «Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти власності, зумовлені збройною агресією проти України», «Кваліфікуючі ознаки «повторно», «проникнення в житло, інше приміщення чи сховище»: особливості кримінально-правового змісту у складах окремих корисливих посягань на власність».

Контрольні питання:

1. Які обставини вказують на наявність чи відсутність в діях особи кваліфікуючої ознаки вчинення крадіжки «шляхом проникнення в інше сховище»? Які критерії розуміння поняття «проникнення» необхідно виділяти при здійсненні відповідної правової оцінки?
2. Чи можуть салони та/або багажні відділення автомобілів бути віднесені за своїми ознаками до поняття «сховище» (ч.3 ст.185 ККУ)? Здійсніть аналіз судової практики.
3. Проаналізуйте судову позицію ВС щодо застосування ч. 4 ст. 185 ККУ за кваліфікуючою ознакою «вчинення злочину в умовах воєнного або надзвичайного стану». Наведіть контраргументи.
4. Кваліфікація дій щодо заволодіння майном, яке забуте власником у громадському місці з обмеженим простором (ст. 185 ККУ).

5. Факт усвідомлення потерпілим заволодіння майном та його кримінально-правове значення при розмежуванні крадіжки та грабежу.

6. Здійснить кваліфікацію: крадіжки майна з житла, орендованого за допомогою підробленого паспорту; заволодіння паспортом, виявленим у викраденому гаманці.

7. Назвіть критерії розмежування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 189 ККУ і ст. 355 ККУ.

8. За яких умов кваліфікація умисного вбивства, вчиненого з корисливих мотивів, та розбою за сукупністю злочинів є правильною?

9. Чи можливою на практиці слід вважати погрозу під час розбою у вигляді конклюдентних дій?

10. З яких обставин слід виходити при відмежуванні розбою, вчиненого з погрозою застосування насильства (ст. 187 ККУ) від вимагання (ст. 189 ККУ)?

11. Як слід вирішувати конкуренцію кримінально-правових норм при відмежуванні насильницького грабежу від розбою?

12. Чи можна вважати заволодіння чужим майном шляхом обману та зловживання довірою оціночними поняттями?

13. Вкажіть головні критерії розмежування злочинів, передбачених ст. 190 ККУ та ст. 222 ККУ.

14. Сформуйте підстави для відмежування шахрайства (ст. 190 ККУ) від цивільно-правових деліктів. Які обставини можуть свідчити про відсутність ознак шахрайства?

15. Назвіть розмежувальну ознаку між суміжними складами злочинів, передбаченими ст. 190 ККУ та ст. 192 ККУ.

16. Якими індивідуальними ознаками повинна характеризуватися земельна ділянка як предмет складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197¹ ККУ?

17. Чи можна кваліфікувати несвочасне повернення або неповернення тимчасово займаних земель, наданих на підставі договору в тимчасове (короткострокове або довгострокове) користування за ст. 197¹ ККУ.

Перелік додаткової літератури

1. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження [Текст]: монографія / Ю. А. Дорохіна; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 743 с.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: Злочини проти власності / За ред. М. І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2017. 448 с.

3. Соловйова А. М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: порівняльно-правове дослідження : монографія. Вінниця, 2018. 429 с.

4. Газдайка-Василишин, І. Б. Кримінально-правова охорона особи та власності в Україні [Текст] : навч. посіб. / І. Б. Газдайка-Василишин, А. О. Йосипів, М. В. Самарчук ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 239 с.

5. Шульга А. М.. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність [Текст] : монографія / А. М. Шульга ; Харків. нац. ун-т внутр. справ МВС України. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

6. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія; передмова д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О. О. Дудорова. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.

7. Розкрадання у кримінально-правовому вимірі: історія, теорія і практика : монографія / Сухонос В. В. та ін. Суми : Університетська книга, 2024. 96 с.

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих кримінальних правопорушень; знати зміст родового та видових об'єктів посягань; розуміти сутнісно-структурні ознаки злочинної організації, злочинної спільноти, організованої злочинної групи (банди); вміти давати розгорнуту характеристику тероризму та злочинам терористичної спрямованості; бути обізнаними із характеристиками загально-небезпечних предметів – предметів кримінальних правопорушень за Розділом IX; бути готовими при дачі відповіді до посилань на кримінальне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона громадської безпеки: загальна характеристика та систематизація злочинів.
2. Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
3. Злочини, пов'язані із встановленням, поширенням або зверненням за застосуванням злочинного впливу: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
4. Бандитизм: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
5. Терористичний акт: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
6. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
7. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
8. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Кримінально-правова характеристика бандитизму», «Злочини терористичної спрямованості за КК України», «Кримінально-правова відповідальність за незаконне поводження із зброєю», «Кримінально-правова охорона об'єктів житлово-комунального господарства», «Кримінальні правопорушення, пов'язані із встановленням, поширенням чи зверненням за злочинним впливом».

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте позицію ВП ВС щодо кваліфікації дій за ч.1 ст. 263 ККУ у разі відсутності спеціального закону, який би регулював порядок поводження зі зброєю.
2. Чи впливає обсяг та зміст виконуваних завдань по здійсненню діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 ККУ) на кваліфікацію дій особи, яка бере участь у таких формуваннях?
3. Чи достатньо для кваліфікації за ст. 257 ККУ встановлення лише одиничного факту нападу банди на підприємство, установу, організацію або окрему особу?
4. Чи вимагається для кваліфікації дій особи за ст. 258 ККУ її обов'язкова участь у терористичній організації?
5. Чи є необхідним, у контексті притягнення особи особи до кримінальної відповідальності за ст. 258³ ККУ, існування окремого судового рішення, рішення органу законодавчої чи виконавчої влади про визнання діяльності терористичною?
6. Здійсніть аналіз критеріїв малозначності, запропонованих судовою практикою при незаконному зберіганні одиничних боєприпасів (патронів).

7. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, яке призвело до завдання необережних тяжких тілесних ушкоджень, охоплюється ст. 264 ККУ чи потребує додаткової кваліфікації за ст. 128 ККУ?

8. Що слід розуміти під добровільною здачею органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв в розумінні ч. 3 ст. 263 ККУ?

9. Чи впливатиме на факт носіння холодної зброї без передбаченого законом дозволу (ч. 2 ст. 263 ККУ) відсутність її можливості до швидкого використання (н-д, транспортування винуватою особою холодної зброї не безпосередньо при собі, а у транспортному засобі)?

Перелік додаткової літератури

1. Мовчан Р. О. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства [Текст] : монографія / Мовчан Р. О., Незнайко С. В. ; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця : Нілан, 2018. 220 с.

2. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них [Текст] : монографія / А. А. Вознюк ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Маслаков, 2018. 928 с.

3. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія [Текст] : [монографія] / Ю. Б. Данильченко. Харків : Золота миля, 2018. 478 с.

4. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) [Текст] : монографія / Голубош Володимир Валентинович ; Нац. акад. внутр. справ, Київ. ін-т інтелект. власності та права Нац. ун-ту «Одес. юрид. акад.», Голов. упр. Нац. поліції в Івано-Франків. обл. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 339 с.

5. Гаврилова К. Ю. Кримінальна відповідальність за порушення правил техногенної безпеки [Текст] : монографія / К. Ю. Гаврилова. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2020. 123 с.

6. Демидова Л. М. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: терористичний акт : монографія / Л. М. Демидова, О. С. Попович ; за заг. ред. Л. М. Демидової. Харків : Право, 2021. 400 с.

7. Водько М. П. Правові та організаційні засади боротьби з організованою злочинністю в Україні : монографія / М. П. Водько, О. О. Подобний. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 208 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12

(2 години)

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих кримінальних правопорушень; знати зміст родового та видових об'єктів посягань та співвідношення категорій «громадський порядок», «моральність», «мораль»; бути обізнаними про речі матеріального світу, які виступають предметами аналізованих кримінальних правопорушень; розуміти зміст та параметри оціночних категорій Розділу XII; орієнтуватися у критеріях розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень (н-д, групове порушення громадського порядку / масові заворушення / хуліганство, вчинене групою осіб); бути готовими при дачі відповіді до посилань на кримінальне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності: загальна характеристика та систематизація злочинів.

2. Масові заворушення: характеристика складу та основні правила кваліфікації. Відмінність від групового порушення громадського порядку/групового хуліганства.

3. Хуліганство: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

4. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

5. Жорстоке поводження з тваринами: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

6. Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

7. Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

8. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією: характеристика складу та основні правила кваліфікації. Відмежування сутенерства від звідництва для розпусти.

9. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Масові заворушення. Відмінність від групового порушення громадського порядку», «Хуліганство. Юридичний аналіз складу кримінального правопорушення», «Моральні засади суспільства у частині поваги до померлих як об'єкт кримінально-правової охорони», «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи: питання кримінально-правової кваліфікації».

Контрольні питання:

1. На підставі узагальнення судової практики, охарактеризуйте обставини, які свідчать про грубе порушення громадського порядку обвинуваченим з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю (ст.296 ККУ).

2. Які ознаки притаманні для суб'єктивної сторони хуліганства?

3. Дайте визначення поняттю «спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень предметів» при кваліфікації дій за ч. 4 ст. 296 ККУ.

4. Чи виключається кваліфікація дій за ст. 296 ККУ за наявності особистих мотивів зловмисника?

5. Як слід кваліфікувати дії учасників групи осіб, які за попередньою змовою своєю спільною узгодженою поведінкою однакової інтенсивності без значного розриву у часі спричинили потерпілому різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження?

6. Чи можна віднести до порнографічних предметів (ст. 301 ККУ) зображення порнографічного характеру, створені в режимі онлайн?

Перелік додаткової літератури

1. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі: монографія / В. В. Кузнецов; Нац. акад. внутр. справ. К. : Інтерсервіс, 2012. 907 с.

2. Бандурка І. О. Злочин проти моральності у сфері статевих стосунків: монографія / І. О. Бандурка. Х. : Золота миля, 2012. 222 с.

3. Савченко А. В. Суспільна моральність як об'єкт злочинних посягань : монографія / А. В. Савченко, С. П. Репецький; Нац. акад. внутр. справ. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 278 с.

6. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів [Текст] : монографія / О. А. Івахненко ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 182, [1] с.

7. Денисов С. Ф. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти моральності [Текст] : монографія / С. Ф. Денисов, В. О. Макаров ; Акад. Держ. пенітенціар. служби. Чернівці : Десна Поліграф, 2017. 325 с.

8. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / В. В. Шаблистий, О. А. Галемін ; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистою. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с.

9. Ємець О. М. Захист суспільної моралі від злочинних посягань [Текст] : монографія / О. М. Ємець ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Маслаков Р. О. [вид.], 2019. 558 с.

10. Базелюк В. В. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини [Текст] : монографія / В. В. Базелюк. Харків : Право, 2020.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 13

(2 години)

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих кримінальних правопорушень; знати зміст родового та видових об'єктів посягань; бути обізнаними із категоріями «організаційно-розпорядчі» та «адміністративно-господарські функції»; вірно тлумачити поняття «службова особа», «представник влади», «юридична особа публічного права», «юридична особа приватного права», «незаконне збагачення»; знати обсяг поняття «використання службовою особою влади чи службового становища», у яких випадках є така ознака, як діяння особи всупереч інтересам служби; бути готовими при дачі відповіді до посилань на кримінальне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона сфери службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: загальна характеристика та систематизація злочинів.
2. Зловживання владою або службовим становищем: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
3. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
4. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
5. Декларування недостовірної інформації: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
6. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
7. Незаконне збагачення: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
8. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі: характеристика складу та основні правила кваліфікації.
9. Зловживання впливом: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Посадові особи іноземних держав як службові особи за кримінальним законодавством України: поняття, функції, види», «Вигоди нематеріального чи негрошового характеру як різновид неправомірної вигоди при вчиненні окремих кримінальних правопорушень з Розділу XVII КК України».

Контрольні питання:

1. Критерії віднесення органу державної влади до правоохоронного, а працівників – до правоохоронців (судове тлумачення).
2. Чи є заподіяння наслідків у вигляді істотної шкоди в розумінні п. 3 примітки до ст. 364 ККУ обов'язковою умовою для кваліфікації дій за ч. 2 ст. 365 ККУ?
3. Судові орієнтири до тлумачення поняття «особа, уповноважена на виконання функцій держави», що містилось у примітці ст. 369² ККУ.
4. Судові орієнтири до тлумачення поняття «особа, уповноважена на виконання функцій держави» (ст. 369² ККУ).

5. З врахуванням яких моментів слід проводити розмежування складів злочинів, передбачених статтями 191 та 364 ККУ?

6. За яких умов може мати місце кваліфікація дій осіб за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 127 і ч. 2 ст. 365 ККУ?

7. Чим відрізняється прохання чи пропозиція надати неправомірну вигоду від її вимагання?

8. З'ясування яких обставин є визначальним для кваліфікації дій за ч. 3 ст. 369² ККУ як одержання неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, поєднаної з вимаганням такої вигоди?

Перелік додаткової літератури

1. Гузоватий О. І. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах : монографія / О. І. Гузоватий, О. О. Титаренко ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 259 с.

2. Бабіков О. П., Бабікова О. С. Кримінально-правова характеристика підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: історичний, зарубіжний та вітчизняний досвід: монографія. Київ: ТОВ Видавництво «Миргород», 2019. 225 с.

3. Дудоров О. О., Житний О. О., Задоя К. П. та ін. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О.М., 2019. 464 с.

4. Марін О. Відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг: Навчальний посібник / О. Марін. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с.

5. Безгинський Б. Г., Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні: монографія. К.: Інтерсервіс, 2022. 140 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 14

(2 години)

ТЕМА. Загальна характеристика та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Вивчаючи тему, здобувачі повинні: знати про підстави криміналізації протиправної поведінки, обумовлені розпочатою проти України збройною агресією; володіти інформацією про об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів аналізованих кримінальних правопорушень; знати зміст родового та видових об'єктів посягань; вірно тлумачити категорії «мир», «безпека людства», «міжнародний правопорядок»; бути готовими при дачі відповіді до посилань на міжнародне та кримінальне законодавство України.

Питання для обговорення:

1. Кримінально-правова охорона миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: загальна характеристика та систематизація злочинів.

2. Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

3. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

4. Злочин агресії: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

5. Воєнні злочини: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

6. Геноцид: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

7. Злочини проти людяності: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

8. Найманство: характеристика складу та основні правила кваліфікації.

Теми наукових (реферативних) повідомлень:

«Міжнародне та національне кримінальне право: питання співвідношення», «Тоталітарні режими: закріплення кримінальної відповідальності за їх пропаганду», «Воєнні злочини з позиції міжнародного та національного кримінального права України».

Контрольні питання:

1. Чи є підстави для кваліфікації розміщення на своїй сторінці в соціальній мережі «Вконтакте» публікацій, а також вподобання публікацій інших користувачів цієї соціальної мережі, які містять публічне схвалення військової агресії російської федерації проти України, за ст. 436² ККУ?

2. Під ознаки якого складу злочину підпадають дії громадянина України, який реалізував державну політику держави-окупанта – рф у військовій сфері, здійснюючи примусовий призов цивільного населення України, яке проживає на тимчасово окупованій території України, на строкову військову службу до збройних сил рф?

Перелік додаткової літератури

1. Мохончук С.М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі: монографія. Х.: Право, 2013. 457 с.

2. Романюк Б. В. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку : монографія / Романюк Б. В., Бантишев О. Ф. Київ : Крок, 2018. 234 с.

3. Гальцова В. В. Злочини проти миру і міжнародного правопорядку : лекції / В. В. Гальцова. За ред. докт. юрид. наук, проф. Панова М. І. Харків: Юрайт, 2019. 96 с

4. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни : наук.-практ. посіб. / А. А. Вознюк, І. В. Жук, О. В. Таран, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. М. С. Цуцкірідзе, В. В. Чернея, А. А. Вознюка. К. : Норма права, 2023. 322 с.

ГЛОСАРІЙ

- Hors de combat* особи, що припинили брати участь у бойових діях, тобто знаходяться «поза боєм»; охоплює захоплених в полон комбатантів, а також поранених та хворих комбатантів, комбатантів, що зазнали корабельної аварії, та комбатантів, які здалися чи склали зброю.
- Jus ad bellum* галузь міжнародного права, що містить законні підстави для застосування сили, яку наразі називають *jus contra bellum*.
- Jus contra bellum* право миру і безпеки – галузь міжнародного права, що забороняє застосування сили та погрози застосування сили, зазначаючи виключення із загальної заборони, а саме: реалізація невід’ємного права на індивідуальну чи колективну самооборону відповідно до ст. 51 Статуту ООН та застосування сили за рішенням Ради Безпеки ООН у випадку порушення глави VII (ст. 42 Статуту ООН).
- Jus in bello* право війни (МГП) – галузь міжнародного права, яка застосовується під час збройних конфліктів з метою обмеження засобів та методів ведення воєнних дій, а також для захисту підзахисних осіб (жертв війни).
- Levée en masse* мешканці неокупованої території, які при наближенні супротивника спонтанно взяли зброю в руки з метою протистояти вторгненню військ та які не встигли зорганізуватися у регулярні збройні сили.
- Lex specialis* принцип *lex specialis derogat legi generali*, який визначає пріоритет спеціальних норм над загальним; використовується для визначення взаємозв’язку між МГП та МППЛ, а саме – норми якої галузі міжнародного права матимуть пріоритет у застосуванні.
- Nulla poena sine lege*
(«немає покарання без закону») фундаментальний принцип кримінального правосуддя та верховенства права, відповідно до якого обвинувачений не може бути покараний за діяння, яке не було заборонене законом на момент вчинення.
- Nullum crimen sine lege*
(«немає злочину без закону») фундаментальний принцип кримінального правосуддя та верховенства права, відповідно до якого обвинувачений не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за діяння, яке не було заборонене законом на момент вчинення.
- Амністія* помилування, до якого МГП закликає сторони вдатися після закінчення воєнних дій в межах неміжнародного збройного конфлікту. Влада повинна прагнути надати якомога ширшу амністію особам, які брали участь у збройному конфлікті, або особам, позбавленим свободи з причин, що пов’язані зі збройним конфліктом. Це не стосується до осіб, підозрюваних або обвинувачених у скоєнні воєнних злочинів, злочинів проти людяності або геноциду, а також до осіб, засуджених за їх вчинення.
- Асиметричний конфлікт* це таке збройне протистояння, що характеризується нерівним положенням між військовими можливостями воюючих сторін (наприклад, з точки зору бойової техніки, кількості військ). Асиметричним конфліктом називають конфлікт, в якому однією зі сторін виступає недержавна збройна група. Саме можливості останньої є значно меншими, ніж у держави.
- Військова перевага* перевага або нагода, яку учасник конфлікту очікує отримати/досягнути в результаті нападу.
- Військова хитрість або «обманні заходи»* будь-які дії, що не є віроломством, які мають на меті ввести противника в оману або спонукати противника вчинити необдумані

дії. Прикладами військової хитрощі є: застосування маскуванню (маскування природними засобами, використання фарб, сіток, димових завіс); демонстрація помилкових об'єктів та дій (засоби активного маскуванню, відволікаючий удар); імітація та помилкові операції та поширення неправдивої інформації.

Військова необхідність принцип МГП, згідно з яким певне діяння під час збройного конфлікту може бути виправдане, якщо воно необхідне для досягнення законної військової переваги, за умови, що таке діяння не заборонене МГП.

Військовий об'єкт об'єкт, який: а) за своїм характером, розташуванням, цілями або використанням вносить ефективний внесок у військові дії; та б) його повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація, за існуючих на даний момент обставин, нададуть явну військову перевагу.

Військовополонений комбатант, який потрапив до рук супротивної сторони або некомбатанти, яким міжнародне гуманітарне право надає статус військовополоненого.

Віроломство дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру супротивника і змусити його повірити, що ви маєте право на захист, який він зобов'язаний надати, з метою обману такої довіри. Наступні дії є прикладами віроломства: симуляція капітуляції; симуляція недієздатності ранами або хворобою; симуляція цивільного чи некомбінаційного статусу; нанесення захисного статусу за допомогою знаків, емблем або уніформи Організації Об'єднаних Націй або нейтральної або іншої держави, яка не є учасницею конфлікту; неправильне використання герба червоного хреста, червоного півмісяця або червоного кристала. Відповідно до міжнародного гуманітарного права заборонено вбивати, травмувати або захоплювати противника, вдаючись до віроломства.

Воєнні злочини (порушення законів і звичаїв війни) серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, які передбачають індивідуальну кримінальну відповідальність. Конкретний перелік заборонених діянь згідно з МГП, які вчиняються в контексті збройного конфлікту та пов'язані з ним. Відповідно до статті 8 Статуту МКС, існує чотири категорії воєнних злочинів: а. Грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року; б. Інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у міжнародних збройних конфліктах; с. Серйозні порушення статті 3, спільної для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, у випадку збройного конфлікту неміжнародного характеру; d. Інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у збройних конфліктах неміжнародного характеру.

Відповідальність виконавця форма кримінальної відповідальності, яку може понести обвинувачений за безпосереднє вчинення злочину.

Відповідальність стосується процесів, норм і структур, відповідно до яких злочинці зазнають відповідальності за свої діяння та порушення права.

Відповідальність командування (або начальника) відповідальність військових командирів або цивільних начальників за злочини, скоєні силами або підлеглими, що діяли під їхнім командуванням, владою та контролем через те, що командири не здійснювали належного контролю над цими силами/підлеглими.

Гібридна війна поняття, яке використовують в доктрині на позначення збройного конфлікту міжнародного характеру, що передбачає поєднання застосування конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму та злочинної поведінки з метою досягнення певних політичних цілей,

	<p>основним інструментом якої є створення державою-агресором в постраждалій державі внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які зазвичай досягаються за допомогою конвенційної війни.</p>
<i>Госпітальні судна</i>	<p>судна, побудовані або обладнані зі спеціальною та єдиною метою надавати допомогу пораненим, хворим та потерпілим від аварії корабля, надавати їм лікування та перевозити їх.</p>
<i>Громадянська оборона</i>	<p>виконання конкретних гуманітарних завдань, спрямованих на те, щоб захистити громадянське населення від небезпеки та допомогти йому усунути безпосередні наслідки воєнних дій чи лих, а також створити умови, необхідні для його виживання.</p>
<i>Геноцид</i>	<p>конкретний перелік заборонених міжнародним кримінальним правом діянь, які вчиняються з умислом знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку. Наявність спеціального умислу у виконавця «знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу» відрізняє геноцид від загальнокримінальних або національних злочинів, а також від злочинів проти людяності та воєнних злочинів. Забороненими діями є: а. вбивство членів такої групи; б. заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічної травми членам такої групи; с. умисне створення для групи умов життя, розрахованих на її повне або часткове фізичне знищення; d. заходи, спрямовані на запобігання дітонародженню в такій групі; е. насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи. f. Закріплений, зокрема, у статті 6 Статуту МКС та статті II Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року. Може бути вчинений як у мирний час, так і під час збройного конфлікту.</p>
<i>Духовний персонал</i>	<p>особи, як військові, так і цивільні, як, наприклад, священники, що зайняті виключно виконанням своїх духовних функцій та придані: 1) збройним силам сторони, що перебуває в конфлікті; 2) медичним формуванням або санітарно-транспортним засобам сторони, що перебуває в конфлікті; 3) медичним формуванням або санітарно-транспортним засобам, зазначеним у статті 9, пункту 2 ДП I; 4) організаціям цивільної оборони сторони, що перебуває в конфлікті. Духовний персонал може бути приданий постійно або тимчасово, і на нього поширюються відповідні положення пункту к.</p>
<i>Добровольці</i>	<p>особи, які за власним бажанням воюють на боці однієї зі сторін збройного конфлікту. Умови, за якими на добровольців розповсюджуються закони та звичаї війни: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; в) вони носять зброю відкрито; г) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни. (ст. 4 III Женевської конвенції).</p>
<i>Елементи злочинів (склад злочину)</i>	<p>сукупність об'єктивних, суб'єктивних і контекстуальних елементів, які, взяті в цілому, зумовлюють злочинні наслідки і повинні бути доведені в сукупності для встановлення вини. а. Об'єктивні елементи – діяння, наслідки та обставини, які матеріалізують злочин. Елементи об'єктивної сторони також відомі як «матеріальні елементи», «фізичні елементи» та «actus reus». б. Суб'єктивна сторона – стан свідомості, необхідний для встановлення злочину. Відповідно до права Міжнародного кримінального суду, якщо інше не передбачено Статутом МКС, кожен елемент об'єктивної сторони злочину повинен бути здійснений з умислом і знанням (усвідомленням). с.</p>

Контекстуальні елементи – воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид вчиняються за певних умов. Необхідні контекстуальні елементи відрізняють міжнародні злочини від загальнокримінальних злочинів зі схожим складом. Визначення контекстуальних елементів воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду дивиться у складах цих злочинів.

*Женевські конвенції
1949 року*

чотири Женевські конвенції (ЖК) були прийняті в 1949 році. Конвенції I-III переважно стосуються поводження з військовослужбовцями збройних сил у різних ситуаціях: поранені і хворі в польових умовах (ЖК I), поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії на морі (ЖК II), а також військовополонені (ЖК III). ЖК IV стосується захисту цивільного населення під час збройних конфліктів. Усі чотири Женевські конвенції ратифіковані багатьма державами і не оспорується.

Живі щити

навмисне розміщення цивільних осіб в, або навколо військових будівель для стримування противника від нападу на ці цілі.

Додаткові протоколи

1977 року Женевські конвенції доповнені двома Додатковими протоколами, що стосуються захисту потерпілих від міжнародних збройних конфліктів (ДП I, 1977 року) і неміжнародних збройних конфліктів (ДП II, 1977 року). У 2005 році було укладено ще один Додатковий протокол (ДП III, 2005 року), який затвердив додаткову емблему МКЧХ з Червоним Кристалом, позбавлену від будь-яких релігійних і культурних конотацій у порівнянні з Червоним Хрестом і Червоним Півмісяцем.

Застереження Мартенса застереження, включене з 1899 року в більшість угод з МГП, що надає загальний захист цивільному населенню і комбатантам. У випадках, не передбачених міжнародним гуманітарним правом, цивільні особи і комбатанти залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що впливають з усталених звичаїв, з принципів гуманності та з вимог суспільної свідомості.

Збройний конфлікт

це застосування збройної сили між державами або затяжне збройне насильство між урядовими силами та організованими збройними групами, або між такими групами в межах держави. а. Міжнародний збройний конфлікт (МЗК) (також відомий як збройний конфлікт міжнародного характеру) – це будь-яке застосування збройної сили між державами незалежно від оголошення війни чи визнання стану війни, а також часткова або повна окупація частини території держави, навіть якщо ця окупація не зустріла жодного збройного спротиву. Основними джерелами договірного міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів, є чотири Женевських конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року і Додатковий протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року. б. Неміжнародний збройний конфлікт (НЗК) (також відомий як збройний конфлікт неміжнародного характеру; внутрішній збройний конфлікт) – тривале збройне насильство (застосування збройної сили) між урядовими силами та організованими збройними групами, або між такими групами в межах держави. Основними джерелами договірного міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до неміжнародних збройних конфліктів, є стаття 3, спільна для чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року і Додатковий протокол II, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру від 8 червня 1977 року.

<i>Збройні сили</i>	організований особовий склад і підрозділи, що діють під командуванням держави, що воює (наприклад, армія, флот, військово-повітряні сили, національна гвардія тощо).
<i>Збройні формування (або недержавні збройні формування)</i>	організовані недержавні утворення, які є стороною збройного конфлікту. Цей термін стосується виключно збройного або військового секторів таких утворень, зокрема їхньої політичного сектору та інші сегментів цивільного населення, які підтримують такі утворення.
<i>Злочин агресії</i>	планування, підготовка, розв'язування та вчинення особою, яка має можливість фактично здійснювати контроль або керівництво політичними чи військовими діями держави, акту агресії, який за своїм характером, серйозністю та масштабами є явним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. Агресія є злочином керівництва, тобто для його вчинення необхідно, щоб виконавець обіймав керівну посаду в державі, яка вчинила акт агресії. Це закріплено в статті 8bis Статуту МКС.
<i>Злочини проти людяності</i>	конкретний перелік заборонених міжнародним кримінальним правом діянь, які вчиняються в контексті широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення. Існування широкомасштабного або систематичного нападу та зв'язок між цим нападом і злочинним діянням відрізняє злочини проти людяності від загальнокримінальних або національних злочинів. Забороненими діяннями є: а. умисне вбивство; b. винищення; c. оборнення в рабство; d. депортація або насильницьке переміщення населення; e. ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права; f. катування; g. звалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства; h. переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними мотивами або на підставі інших мотивів, що загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним в цьому пункті, чи будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду; i. насильницьке зникнення людей; j. злочин апартеїду; k. інші нелюдські діяння подібного характеру, що умисно заподіюють сильних страждань чи тяжких тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному чи фізичному здоров'ю. Закріплені у статті 7 Статуту МКС. Можуть бути вчинені як у мирний час, так і під час збройного конфлікту.
<i>Звичаєве міжнародне право</i>	сукупність норм, що походять з усталеної міжнародної практики, на відміну від міжнародних договорів. Воно виникло в результаті послідовної поведінки держав («практика держав»), які діють зі справжнього переконання, що право – на протигагу, наприклад, ввічливості або політичним перевагам – вимагає від них діяти саме так (« <i>opinio juris</i> »). Норма, що має статус звичаєвого права, є обов'язковою для всіх держав, незалежно від того, чи мають вони відповідні договірні зобов'язання.
<i>Комбатанти</i>	особи, які мають право брати участь у бойових діях під час МЗК і можуть бути ціллю, як-от військовослужбовці збройних сил (за

винятком медичного та релігійного персоналу), та члени ополчення або добровольчих формувань, що входять до складу таких збройних сил, члени інших ополчень та добровольчих формувань (зокрема організованих рухів опору), що відповідають певним вимогам, а саме належать до сторони конфлікту, члени регулярних збройних сил, лояльні до уряду або влади, що не визнається іншою стороною конфлікту, а також мешканці неокупованої території, які при наближенні ворога стихійно беруться за зброю, щоб чинити опір силам окупанта.

Медичний персонал

особи, які призначені стороною, що перебуває в конфлікті, виключно для медичних цілей, перерахованих у пункті «е», для адміністративно-господарського забезпечення медичних формувань або для роботи на санітарно-транспортних засобах та для адміністративно-технічного забезпечення. Такі призначення можуть бути або постійними, або тимчасовими. Цей термін включає: 1) медичний персонал сторони, що перебуває в конфлікті, як військовий, так і цивільний, включаючи персонал, зазначений в Першій і Другій конвенціях, та персонал, який придано організаціям цивільної оборони; 2) медичний персонал національних товариств Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) та інших національних добровільних товариств допомоги, належним чином визнаних і уповноважених стороною, що перебуває в конфлікті; 3) медичний персонал медичних формувань або санітарно-транспортних засобів, зазначених у статті 9, пункт 2.

Міжнародний злочин

злочин, що підриває основи міжнародного правопорядку і викликає занепокоєність всього міжнародного співтовариства (наприклад, геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії). Ключовою характерною ознакою міжнародного злочину є наявність відповідного контекстуального елементу або спеціального умислу. Особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення міжнародного злочину як у національному суді відповідно до національного кримінального законодавства, так і в міжнародних кримінальних судах і трибуналах відповідно до їхніх статутів.

Міжнародний кримінальний

суд (МКС)

постійний орган міжнародного кримінального правосуддя. Діє на основі свого установчого міжнародного договору – Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Він знаходиться в Нідерландах і покликаний розслідувати, переслідувати і судити осіб, обвинувачених у скоєнні найтяжчих злочинів, що викликають стурбованість усієї міжнародної спільноти, а саме: злочинів проти людяності, воєнних злочинів, геноциду і агресії. Є комплементарним (додатковим) механізмом до національних судів.

Міжнародне кримінальне

право (МКП)

спеціалізована галузь міжнародного права. Це сукупність принципів і норм міжнародного права, що встановлюють і регулюють індивідуальну кримінальну відповідальність за вчинення міжнародних злочинів (геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочину агресії). З моменту своєї появи в Нюрнберзі після Другої світової війни МКП формується під впливом статутів та практики міжнародних судів і трибуналів, а також національної судової практики у справах про міжнародні злочини.

Міжнародний кримінальний

трибунал по Руанді (МКТР) спеціальний трибунал, створений Радою Безпеки ООН для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид і серйозні

порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні в Руанді та сусідніх державах в період з 1 січня по 31 грудня 1994 року.

*Міжнародний трибунал
щодо колишньої Югославії
(МКТЮ)*

спеціальний трибунал, створений Радою Безпеки ООН для притягнення до відповідальності осіб, винних у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права, скоєних на території колишньої Югославії з 1991 року.

*Міжнародне право прав
людини (МППЛ)*

сукупність норм міжнародного права, що гарантує основні свободи людини (наприклад, право на життя, заборону катувань, право на свободу та особисту недоторканність тощо) і захищає осіб від влади держави.

*Міжнародне гуманітарне
право (МГП)*

(також відоме як право збройних конфліктів; закони і звичаї війни; Jus in bello; право війни) – галузь міжнародного права; сукупність принципів і норм міжнародного права, що встановлюють і регулюють захист жертв війни та застосування засобів і методів ведення війни. МГП складається з двох підгалузей: Право Женеви (захист жертв війни) і Право Гааги (застосування засобів і методів ведення війни). Основна мета МГП – запобігти людським стражданням під час збройних конфліктів. Чотири Женевські конвенції та додаткові протоколи до них є основними міжнародними договорами в сфері МГП.

Найманець

особа, яка бере участь у збройному конфлікті з метою отримання матеріальної вигоди, але не входить до складу збройних сил воюючої держави чи інших легітимних структур. Найманець не має права на статус комбатанта, і, відповідно, військовополоненого. Додатковий протокол до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних конфліктів (Протокол I), визначає найманцем будь-яку особу, яка: а) спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті; б) фактично бере безпосередню участь у воєнних діях; в) бере участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, і якій дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони; г) не є ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває у конфлікті; д) не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває у конфлікті; е) не послана державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, що входить до складу її збройних сил.

*Особи, які потерпіли
корабельну аварію*

як військовослужбовці, так і цивільні особи, які зазнають небезпеки на морі чи в інших водах внаслідок нещастя, що сталося або з ними, або з судном чи літальним апаратом, що перевозив їх, та які утримуються від будь-яких ворожих дій. Ці особи продовжують вважатися такими, що потерпіли корабельну аварію, під час їх рятування і доти, доки вони не одержать іншого статусу згідно з Конвенціями або цим Протоколом, за умови, що вони продовжують утримуватися від ворожих дій.

Обставини, що обтяжують або

- пом'якшують покарання:* а. Обставини, що обтяжують покарання – обставини, які можуть призвести до збільшення строку покарання та посилення вини обвинуваченого. б. Обставини, що пом'якшують покарання – обставини, які можуть призвести до пом'якшення покарання та послабити вину обвинуваченого.
- Окупація* фактичне перебування території держави або її частини під владою збройних сил іншої держави. Окупація поширюється лише на ту територію, де така влада встановлена і здатна виконувати свої функції. За умови здійснення ефективного контролю, ситуація кваліфікується як окупація, навіть якщо вона не зустріла жодного збройного спротиву.
- Поранені і хворі* як військовослужбовці, так і цивільні особи, які внаслідок травми, хвороби або іншого фізичного чи психічного розладу або інвалідності потребують медичної допомоги чи догляду, та які утримуються від будь-яких ворожих дій. Ці слова стосуються також породіль, новонароджених та інших осіб, які можуть потребувати в даний час медичної допомоги чи догляду, наприклад, вагітні жінки чи немічні, та які утримуються від будь-яких ворожих дій.
- Презумпція невинуватості* принцип МГП, згідно з яким особа, обвинувачена у вчиненні злочину, вважається невинуватою доти, доки її вину не буде доведено.
- Принцип рівного поводження* принцип, відповідно до якого встановлено обов'язок поводитися з військовополоненими так само, як і з військовослужбовцями власної армії держави, що тримає в полоні.
- Принцип розрізнення* принцип МГП, відповідно до якого цивільне населення та об'єкти слід відрізнити від комбатантів та військових об'єктів. Тільки останні можуть бути об'єктом нападу.
- Принцип законності* принцип МГП, який захищає військовополонених від судового переслідування або засудження за діяння, які не заборонені законодавством держави, що тримає в полоні, або міжнародним правом, чинним на момент вчинення цих діянь.
- Принцип перестороги під час нападу* принцип МГП, відповідно до якого учасники збройного конфлікту мають вживати всіх можливих запобіжних заходів для забезпечення цивільного населення та цивільних об'єктів під час військових операцій.
- Принцип пропорційності* принцип МГП, яким заборонено напад на законну військову ціль, якщо цей напад, очікувано, завдасть шкоди, яка буде надмірною стосовно конкретної та прямої військової переваги.
- Початок збройного конфлікту* момент фактично відкриття (початку) військових дій або формального оголошення війни (навіть якщо за таким оголошенням безпосередні бойові дії не ведуться). Момент початку неміжнародного збройного конфлікту, як правило, визначається початком повстання проти існуючого політичного режиму, колонізатора чи окупанта. Визначення початку і закінчення конфлікту має важливе значення, оскільки впливає на дипломатичні та консульські відносини; на економічні, торгові, фінансові взаємовідносини; чинність двосторонніх договорів; застосування спеціального правового режиму до громадян держави противника.
- Спільна стаття 3* третя стаття, спільна для чотирьох Женевських конвенцій. Вона застосовується до НЗК і захищає осіб, які не беруть активної участі у бойових діях, від будь-якого насильства над життям або особистістю, захоплення заручників, посягань на гідність, свавільного винесення смертного вироку та відмови у наданні медичної допомоги.
- Сексуальне насильство, пов'язане*

<i>з конфліктом (СНПК)</i>	акти зґвалтування, сексуального рабства, примусової проституції, примусової вагітності, примусових абортів, примусової стерилізації, примусових шлюбів та будь-які інші форми сексуального насильства, вчинені проти жінок, чоловіків, дівчат або хлопців, які прямо чи опосередковано пов'язані зі збройним конфліктом.
<i>Статут МКС</i>	Римський статут Міжнародного кримінального суду – це міжнародний договір, відповідно до якого було засновано МКС. Прийнятий 17 липня 1998 року, він визначає, серед іншого, злочини, які може розглядати Суд, і механізми співпраці держав.
<i>Елементи злочинів МКС</i>	інструмент, прийнятий Асамблеєю держав-учасниць, який допомагає Міжнародному кримінальному суду в інтерпретації злочинів, викладених у Статуті МКС.
<i>Цивільний об'єкт</i>	будь-який об'єкт, який не використовується у військових цілях.
<i>Цивільні особи</i>	у міжнародному збройному конфлікті громадянська особа – це будь-яка особа, яка не належить до збройних сил і не бере участі у спонтанних масових виступах. В разі сумніву, чи є особа цивільною, передбачається, що така особа є цивільною. У збройному конфлікті неміжнародного характеру термін «цивільні особи» означає всіх осіб, які не входять ні до складу урядових збройних сил, ні до складу організованих збройних груп.
<i>Шпигуни</i>	особи, які, діючи таємно або обманним шляхом, збирають відомості, що мають військового значення, на контрольованій противником території з метою подальшої передачі цієї інформації протилежній стороні.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права: навч. посібник / В.П. Базов. К.: Істина, 2003. 136 с.
2. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В.Н. Денисова. К.: Юстініан, 2006. 672 с.
3. Др'оміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: монографія. Одеса: Фенікс, 2006. 223 с.
4. Миронова В.О. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни: монографія / В.О. Миронова; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Ємельянова. Х.: Право, 2007. 152 с.
5. Верле Г. Принципы международного уголовного права: учебник. Одесса: Феникс; М.: Транслит, 2011. 910 с.
6. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О. О. 2018. 208 с.
7. Базов В. П. Теорія та принципи міжнародного гуманітарного права: монографія. К. : Фенікс, 2020. 512 с.
8. Нільс Мельцер. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. МКЧХ, 2021. 398 с.
9. Військові і воєнні злочини за законодавством України та міжнародним гуманітарним правом. Воєнні злочини армії росії в Україні 2014-2022. К. : ВД «Професіонал», 2022. 280 с.
10. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права, професора О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.
11. Міжнародне гуманітарне право / Укл.: Алієв Р. В., Ануфрієв М. І., Бортняк В. А., Грицай Т. Г., Дрозд О. Ю., Дубенко О. І., Журавльов Д. В., Копотун І. М., Коропатнік І. М., Кривенко О. В., Курилюк Ю. Б., Петков С. В., Сивка В. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 598 с.
12. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України / Укл.: Алієв Р. В., Ануфрієв М. І., Бортняк В. А., Грицай Т. Г., Дрозд О. Ю., Дубенко О. І., Журавльов Д. В., Копотун І. М., Коропатнік І. М., Кривенко О. В., Курилюк Ю. Б., Петков С. В., Сивка В. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 598 с.
13. Грушко М. В., Громовенко К. В., Мануїлова К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
14. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник/ [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С, Др'оміна-Волок Н. В., Коваль Д. О.; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 582 с.
15. Солоненко О. М. Міжнародна кримінальна юстиція: етапи становлення та розвитку: монографія / О. М. Солоненко. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 360 с.
16. Карвацька С. Б. Інтерпретація міжнародного права: доктрина і практика: монографія. Київ ; Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2019. 503 с.
17. Філіппов С. О. Протидія транскордонній злочинності: глобальний контекст і реалії України : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 452 с.
18. Дідківська Г. В. Кримінологічна характеристика участі України в системі запобігання міжнародної злочинності: монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 356 с.
19. Попко В. В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародний аспект: монографія. Київ : Київський університет, 2019. 431 с.
20. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності): підручник / [В. А. Гринчак та ін.] ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, юрид. ф-т. Харків : Право, 2019. 440 с.
21. Буняк В. С. Європейська конвенція з прав людини та кримінальне право : наук.-практ. посіб. / В. С. Буняк ; [відп. ред. В. С. Ковальський]. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 156 с.
22. Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя : підручник. / Тертишник В. М. та ін.; за заг. ред. д.ю.н. проф. В. М. Тертишника та докт. наук держ. упр., професора В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2021. 276 с.

23. Міжнародний кримінальний суд : навчальний посібник / В. Гутник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 194 с.
24. Базов О.В. Міжнародно-правові засади організації та діяльності міжнародних кримінальних судів: монографія. Київ: Алерта, 2023. 628 с.
25. Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.
26. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право : підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Вид. 2-ге, допов. Харків : Право, 2025. 536 с.
27. Романюк Б. В., Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за міжнародні злочини в Україні: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 388 с.
28. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія / Ю.А. Дорохіна. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.
29. Чуваков О. А. Злочини проти основ національної безпеки: проблеми кримінально-правової теорії і практики. Одеса: Фенікс. 2017. 362 с.
30. Чорний Р. Л. Злочини проти основ національної безпеки за кримінальним правом України [Текст] : [монографія] / Р. Л. Чорний. Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. і права, 2018. 525 с.
31. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики [Текст] : монографія / К. В. Катеринчук. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 408 с.
32. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / О. О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.
33. Зінченко І. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи [Текст] : навч. посіб. / І. О. Зінченко, О. О. Володіна ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України М. І. Панова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 246 с.
34. Злочини проти власності: правова кваліфікація і методика розслідування / Хавронюк М. І., Дудоров О. О., Луцик В. В., Задоя К. П., Карчевський М. В. Київ: Дакор, 2019. 448 с.
35. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ: Ваїте, 2020. 560 с.
36. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія / Р. О. Мовчан. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
37. Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України : навчальний посібник / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, В. С. Березняк, В. В. Шаблистий та ін. Київ : Алерта, 2023. 532 с.

Допоміжна

1. Базов В. П. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (аналіз складу злочину): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. П. Базов. Харків, 2009. 21 с.
2. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Н. В. Дрьоміна. К., 2006. 17 с.
3. Зелінська Н. А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Н. А. Зелінська. К., 2007. 34 с.
4. Зелінська Н. А. Міжнародно-правовий механізм інтернаціоналізації кримінального права. Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Корміч. Одеса: «Фенікс», 2009. Вип. 37. С. 3-9.
5. Київець О. В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням «брудних» грошей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / О. В. Київець. К., 2003. 17 с.

6. Колотуха І. О. Заборона агресії як серйозного порушення у міжнародному гуманітарному праві. Вісник Львівського національного університету. Сер. «Міжнародні відносини». 2006. Вип. 17. С. 141- 145.
7. Колотуха І. О. Кримінальна відповідальність фізичних осіб за порушення норм міжнародного гуманітарного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / І. О. Колотуха. Одеса, 2010. 17 с.
8. Куцевич М. П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М. П. Куцевич. К., 2007. 20 с.
9. Кучевська С. П. Проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність та Статуту Міжнародного кримінального суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. П. Кучевська. Львів, 2009. 19 с.
10. Пилипенко В. П. Міжнародний кримінальний суд за Римським Договором 1998 року: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / В. П. Пилипенко. Харків, 2005. 19 с.
11. Писаренко К. Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / К. Ю. Писаренко. К., 2007. 20 с.
12. Попович В. П. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. П. Попович. Львів, 2010. 20 с.
13. Скрильник О. О. Міжнародно-правова регламентація боротьби з найманством: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / О. О. Скрильник. К., 2010. 21 с.
14. Столярський О. В. Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі з відмиванням грошей від наркобізнесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / О. В. Столярський. К., 2006. 19 с.
15. Строкова І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / І. І. Строкова. К., 2010. 18 с.
16. Тітов Є. Б. Правова природа та проблеми кваліфікації захоплення заручників у міжнародному кримінальному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Є. Б. Тітов. К., 2007. 19 с.
17. Юртаєва К. В. Місце скоєння злочинів міжнародного характеру: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / К. В. Юртаєва. К., 2010. 21 с.

Нормативно-правові документи

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 12 серпня 1949 р. (I Женевська конвенція 1949 р.).
2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі, 12 серпня 1949 р. (II Женевська конвенція 1949 р.).
3. Конвенція про поводження з військовополоненими, 12 серпня 1949 р. (III Женевська конвенція 1949 р.).
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, 12 серпня 1949 р. (IV Женевська конвенція 1949 р.).
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 8 червня 1977 р.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II), 8 червня 1977 р.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової розпізнавальної емблеми (Протокол III), 8 грудня 2005 р.
8. Конвенція (I) про мирне розв'язання міжнародних спорів, 18 листопада 1907 р.
9. Конвенція (II) про обмеження застосування сили для повернення боргів за контрактами, 18 листопада 1907 р.
10. Конвенція (III) про початок воєнних дій, 18 листопада 1907 р.
11. Конвенція (IV) про закони та звичаї сухопутної війни з додатком: Положення про закони та звичаї сухопутної війни, 18 листопада 1907 р.

12. Конвенція (V) про права нейтральних держав і осіб у разі сухопутної війни, 18 листопада 1907 р.
13. Конвенція (VI) про статус суден торгового флоту противника в разі початку війни, 18 листопада 1907 р.
14. Конвенція (VII) про переобладнання суден торгового флоту на військові кораблі, 18 листопада 1907 р.
15. Конвенція (VIII) про встановлення підводних мін, що автоматично вибухають від дотику, 18 листопада 1907 р.
16. Конвенція (IX) про бомбардування морськими силами під час війни, 18 листопада 1907 р.
17. Конвенція (X) про поширення положень Женевської конвенції 1864 р. на морську війну, 18 листопада 1907 р.
18. Конвенція (XI) про деякі обмеження у використанні права захоплення в морській війні, 18 листопада 1907 р.
19. Конвенція (XII) про створення Міжнародного третейського суду, 18 листопада 1907 р.
20. Конвенція (XIII) про права та обов'язки нейтральних держав у морській війні, 18 листопада 1907 р.
21. Гаазька конвенція про захист культурної власності у разі збройного конфлікту, 14 травня 1954 р.
22. Протокол про захист культурних цінностей під час військових конфліктів, 14 травня 1954 р.
23. Резолюція міжурядової конференції про захист культурних цінностей під час війни, 14 травня 1954 р.
24. Правила про обмеження небезпек, яких може зазнати цивільне населення під час війни, вересень 1956 р.
25. Конвенція про заборону розробки, виробництва та нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення, 10 квітня 1972 р.
26. Угода про незастосування строку давності до злочинів проти людства і військових злочинів, 25 січня 1974 р.
27. Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, 10 грудня 1976 р.
28. Завершальний акт Конференції ООН про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних пошкоджень або мають невідбіркову дію, 10 жовтня 1980 р.
29. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірні ушкодження або мають невідбіркову дію, 10 жовтня 1980 р.
30. Протокол про осколки, які не підлягають виявленню, до Конвенції ООН 1980 р. (Протокол I), 10 жовтня 1980 р.
31. Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв до Конвенції ООН 1980 р. (Протокол II), 10 жовтня 1980 р. (З поправками від 3 травня 1996 р.).
32. Протокол про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї до конвенції ООН 1980 р. (Протокол III), 10 жовтня 1980 р.
33. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців, 4 грудня 1989 р.
34. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування запасів хімічної зброї та її знищення, 13 січня 1993 р.
35. Статут Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, 25 травня 1993 р.
36. Керівництво Сан-Ремо з міжнародного права, що застосовується до збройних конфліктів на морі, 12 червня 1994 р.
37. Статут Міжнародного кримінального трибуналу для Руанди. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, 8 листопада 1994 р.

38. Протокол про осліплюючу лазерну зброю до Конвенції ООН 1980 р. (Протокол IV), 13 жовтня 1995 р.
39. Конвенція про заборону застосування, нагромадження, виробництва і розповсюдження протипіхотних мін та їх знищення, 18 вересня 1997 р.
40. Римський статут Міжнародного кримінального суду, 17 липня 1998 р.
41. II протокол до Конвенції про захист культурних цінностей під час збройних конфліктів, 26 березня 1999 р.
42. Угода про Статут Спеціального суду для Сьєрра-Леоне, 16 січня 2002 р.
43. Протокол про вибухонебезпечні пережитки війни до Конвенції ООН 1980 р. (Протокол V), 28 листопада 2003 р.
44. Конвенція про касетні боеприпаси, 30 травня 2008 р.

Інтернет-ресурси

- База даних щодо національної імплементації МГП. URL: <https://www.icrc.org/ihl-nat>.
- База даних правових інструментів Міжнародного кримінального суду. URL: <https://www.legal-tools.org/>
- Онлайн-база даних міжнародних договорів, держав-учасниць та коментарів. URL: <http://www.icrc.org/ihl>.
- База даних Міжнародного комітету Червоного Хреста зі звичаєвого міжнародного гуманітарного права. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1>
- Сайт Міжнародного кримінального суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/>
- Сайт МКЧХ. URL: <http://www.icrc.org>.
- База даних МКЧХ «Міжнародні договори, держави-учасники та коментарі». URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties>.
- База правових позицій Верховного Суду. URL: <https://lpd.court.gov.ua/login>.
- Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
- Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua>
- Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua>.
- Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <http://www.gp.gov.ua>.
- Офіційний сайт Державної судової адміністрації України. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa>.
- Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua>.